

เวสสันดรชาดก: วิเคราะห์การประดิษฐ์สร้างชาดกจากมหากาพย์รามายณะ

ภาณุวัฒน์ จันทapun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ประชาติป มากมูล

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาณุวัฒน์ มุลเพีย

นักวิชาการอิสระ

พระมหากฤษณ กิตติภทโท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พันธ์ิwa ทับภูมี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พระอนุ น้อยกลาง

นักวิชาการอิสระ

Dessantara Jataka: Analyzing the Narrative Construction of the Jataka Tale from the Ramayana

Phanuwat Chantapoon

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Prachatip Makmool,

Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University, Thailand

Panuwat Moolpia

Independent Scholar, Thailand

Phramaha Kraitsana Kittibhaddo

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

Phanthiwa Thabphume

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Phra Anu Noiklang

Independent Scholar, Thailand

Article Info :	Academy Article
Article History :	Received November 07, 2025
	Revised January 13, 2026
	Accepted March 02, 2026
Corresponding Author :	Phanuwat Chantapoon
E-mail Address :	Threekingdome28@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การประดิษฐ์สร้างเวสสันดรชาดกจากมหากาพย์รามายณะ ผู้ศึกษาได้ใช้กรอบทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของฟรานซ์ โบแอส และทฤษฎีโครงสร้างตำนานของ โคลด เลวี-สโตรส ในการอธิบายวรรณกรรมชาดกที่ได้รับอิทธิพลจากรamayana และใช้กรอบทฤษฎีการรื้อสร้างของมาร์ค แดร์ริดาร์ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวบทวรรณกรรมเวสสันดรชาดกและมหากาพย์รามายณะ ผลการศึกษาพบว่า ชาดกในพระไตรปิฎกและอรรถกถาพบว่า มีชาดกที่ได้รับอิทธิพลจากมหากาพย์รามายณะทางตรง 1 เรื่อง ได้แก่ ทศรถชาดก และทางอ้อม 1 เรื่อง ได้แก่ เวสสันดรชาดก ผลการวิเคราะห์ตัวบทของวรรณกรรม 9 ด้าน คือ 1) การดำเนินเรื่อง 2) คติเทพเจ้า 3) ตัวละครเอก 4) ตัวละครรอง 5) เหตุการณ์สำคัญ 6) ลักษณะคำประพันธ์ 7) ความเป็นมา 8) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม และ 9) คติความเชื่อ พบว่า

ตัวบทแต่ละด้านมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและทำหน้าที่คล้ายคลึงกัน เพื่อแสดงออกถึงจุดหมายสูงสุดของศาสนาคือการได้อยู่ร่วมกับพระเจ้า (โมกษะ) หรือการเกิดร่วมศาสนาพระศรีอริย์

คำสำคัญ : เวสสันดรชาดก, รามายณะ, ทฤษฎีหรือสร้าง, ชาดก

Abstract

This article aims to analyze the construction of the Vessantara Jataka based on the Ramayana epic. The researcher employs Franz Boas's Cultural Diffusion theory and Claude Lévi-Strauss's Structural Theory of Myth to explain the influence of the Ramayana on Jataka literature. Furthermore, Jacques Derrida's Deconstruction theory is utilized to comparatively analyze the literary texts of the Vessantara Jataka and the Ramayana. The findings reveal that within the Tipitaka and its commentaries, the Ramayana exerts a direct influence on the Dasaratha Jataka and an indirect influence on the Vessantara Jataka. An analysis across nine dimensions: 1) plot progression, 2) notions of divinity, 3) protagonists, 4) secondary characters, 5) key events, 6) poetic forms, 7) historical background, 8.) associated rituals, and 9) core beliefs demonstrates that these elements are interconnected and function similarly. They collectively express the ultimate religious aspirations: achieving union with the Divine (Moksha) or being reborn in the era of Maitreya Buddha.

Keywords: Vessantara Jataka, Ramayana, Deconstruction, Jataka

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวพุทธเถรวาทมากที่สุด คงปรากฏมีเวสสันดรชาดกเป็นอันดับแรกบนความรับรู้ของใครหลายคน ในทางประวัติศาสตร์ปรากฏเวสสันดรชาดกหลากหลายรูปแบบในแทบทุกพื้นที่ที่วัฒนธรรมพระพุทธศาสนาเข้าถึง ทั้งอินเดีย ศรีลังกา จีน ทิเบต เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้กระทั่งในประเทศปาकिสถานและอัฟกานิสถานในปัจจุบัน (Jory, P., 2020) ในฐานะวรรณกรรมพระพุทธศาสนาอาจมีความสำคัญที่เทียบเคียงกับรามายณะของฮินดูทีเดียว ชาดกที่ได้รับขนานนามว่ามหาชาติคือพระชาติที่ยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญทานบารมี ความดีงาม เพื่อความเป็นพุทธะ พระเวสสันดรได้สร้างความฉงนสนเท่ห์แก่นักวิชาการหลายทศวรรษที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากทานบารมีที่ประณีตกว่าวิสัยปุถุชนจะยอมรับว่าเป็นไปได้หรือที่คนเป็นพ่อจะมอบบุตรธิดาของตนแก่ยากจนขอทาน เป็นไปได้หรือที่คนเป็นสามีจะยกภริยาผู้เปรียบพร้อมแก่พราหมณ์แปลกหน้าไม่รู้ภูมิหลัง เพื่อแลกกับการได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธในพระชาติต่อไป หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ อดีตนายกรัฐมนตรีกล่าวแน่วแน่หนักว่า ผมนับถือพระพุทธเจ้า แต่ไม่อาจนับถือพระเวสสันดร ราชฎรต้องรับเคราะห์ ผิดศีลกษัตริย์ ที่ราชฎรเดินขบวนขับออกจากเมืองนั้นถูกแล้ว เป็นผัวก็ผิดศีลผัว เพราะไม่ได้ปกป้องรักษานางมีตรีผู้เป็นภรรยาให้มีความสุขความบริสุทธิ์ตามอัถภาพ (Muthukan, P., 1969) ในช่วงทศวรรษที่ 2500-2520 ต่างมีนักวิชาการไทยจำนวนมากรวมถึงพระสงฆ์ให้ความเห็นทำนองเดียวกันว่าพฤติกรรมดังกล่าวของพระเวสสันดรนั้นไม่มีความชอบธรรม

เมื่อย้อนรอยประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาพบว่า สถานะของวรรณกรรมชาดก ได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากนักวิชาการต่างประเทศและชนชั้นนำของประเทศไทย กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2447 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โปรดให้พิมพ์ชุดหนังสือชาดก 30 เรื่อง รวมทั้งบทพระราชวิจารณ์ที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์อธิบายว่าควรอ่านและเข้าใจชาดกอย่างไร” (King Chulalongkorn, 1973) พระราชวิจารณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากหนังสือ ชื่อ Buddhist India ของนักวิชาการด้านภาษาบาลีชื่อ ที. ดับเบิลยู. ริส เดวิดส์ (T. W. Rhys Davids) พระองค์ทรงเห็นด้วยและมีพระราชดำริว่าจะทรงแปลหนังสือของริส ทำที่ดังกล่าวถูกยับยั้งโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรส (Prince Vajiranavavarorasa, 1971) เพราะเกรงว่าความเห็นของชาวต่างประเทศที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาจะเป็นเหตุเคืองใจสำหรับชาวพุทธสมัยนั้น ดังนั้นพระราชวิจารณ์ของพระองค์จึงปรากฏนามสมมติของริส เดวิดว่า “นักปราชญ์” โดยพระองค์ให้การปฏิเสธอย่างชัดเจนว่า ชาดกเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าถึงชีวิตในอดีตชาติของพระองค์ เนื่องจากการศึกษาโดยนักปราชญ์ พบว่า ส่วนสำคัญของชาดก 2 ส่วน ถูกอ้างว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้บรรยาย ได้แก่ บทนำในตอนต้น และประชุมชาดกในตอนจบ ไม่ได้เป็นถ้อยคำของพระศาสดา หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของอรรถกถาที่ขยายความเพิ่มเติมในภายหลัง มีเพียงส่วนร้อยกรองในชาดกเท่านั้นที่ตรัสโดยพระพุทธเจ้า (King Chulalongkorn, 1973) พระราชวิจารณ์ดังกล่าวเปลี่ยนความรับรู้เรื่องชาดกอย่างสิ้นเชิง เพราะเนื้อของชาดกที่ปรากฏในพระไตรปิฎกล้วนแต่เป็นบทร้อยกรองทั้งสิ้น

หากคล้อยตามพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เวสสันดรชาดกเป็นพระชาติที่พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องทั้งหมด เพราะเป็นชาดกในนิบาตกล่าวคือ เนื้อเรื่องของพระเวสสันดรปรากฏในพระไตรปิฎกอย่างสมบูรณ์ในตัว หากแต่ผู้ศึกษาพบว่าเนื้อหาของพระเวสสันดรบางส่วนกล่าวอ้างถึงวรรณกรรมก่อนสมัยพุทธกาล ดังความปรากฏในมัทรีกัณฑ์ กล่าวถึง พระนางมัทรีเมื่อทรงเจอพญาเนื้อทั้ง 3 ขณะที่เสด็จกลับมาจากการแสวงหามูลผลอาหารในตอนเย็น ได้อ้อนวอนต่อพญาเนื้อ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ใจความว่า

“ข้าพเจ้าเป็นภรรยาของพระราชบุตรผู้มีสิริ ผู้ถูกขับไล่จากกรุงสีพี และข้าพเจ้ามิได้ดูหมิ่นพระสวามีพระองค์นั้นเลย เหมือนดังนางสีดาคอยประพฤติดามพระราม ขอท่านทั้งหลายจงหลีกเลี่ยงให้ดิฉันแล้วกลับไปเยี่ยมลูกน้อยของท่านในเวลาออกหาอาหารในตอนเย็น ส่วนดิฉันก็จะกลับไปเยี่ยมลูกน้อยทั้ง 2 คือพระชालีและพระกัณหาชีนา”

การกล่าวอ้างถึงนางสีดา โดยพระนางมัทรี เป็นเหตุสัมพันธ์ให้ผู้ศึกษาสนใจใคร่รู้ว่า เหตุใดชาดกที่ได้รับการขนานนามเป็นมหาชาติของพระพุทธเจ้า จึงอ้างถึงวรรณกรรมคู่ตรงข้าม อย่างมหากาพย์รามายณะของศาสนาฮินดูอย่างโจ่งแจ้ง เป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนที่พระเวสสันดรเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ตามที่ชาดกกล่าวอ้าง ในบทความวิจัยเรื่องการศึกษาวเคราะห์การให้ทานของพระเวสสันดรจากมุมมองของปรัชญาอัตถิภาวนิยม Promta, S. (2025) ได้เสนอทัศนะที่สำคัญเกี่ยวกับสถานะของคัมภีร์เวสสันดรชาดก โดยระบุอย่างชัดเจนว่าชาดกเรื่องนี้จัดเป็นวรรณกรรมทางศาสนา (religious fiction) หรือเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่หลังสมัยพุทธกาล มิใช่บันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริงแต่อย่างใด การจำแนกประเภทเช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการศึกษาวเคราะห์คัมภีร์พุทธศาสนา โดยแยกแยะระหว่างส่วนที่เป็นพุทธประวัติกับส่วนที่เป็นวรรณกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่ออธิบายหลักธรรมหรือเชิดชูพระเกียรติยศของพระพุทธเจ้า แม้สมภาร พรหมทา จะยอมรับว่าเวสสันดรชาดกเป็นเรื่องแต่ง แต่ท่านได้โต้แย้งทัศนะของหม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ ปราโมช ที่เคยเสนอว่าเมื่อชาดกเป็นเพียงเรื่องแต่งและมีโชพุทธวณะโดยตรง พุทธศาสนิกชนจึงสามารถตัดทิ้งหรือเลือกที่จะไม่นับถือพระเวสสันดรได้ โดยสมภาร พรหมทา ให้เหตุผลว่าเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของคัมภีร์ทางศาสนาไม่ควรยึดติดอยู่กับความจริงเชิงประวัติศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาในแง่ของเนื้อหาที่มีความขัดแย้งกับหลักการพื้นฐานของพุทธศาสนาหรือไม่ ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่าเนื้อหาในเวสสันดรชาดกไม่ได้ขัดแย้งกับหลักธรรมแต่อย่างใด อีกทั้งการกระทำของพระเวสสันดรยังสอดคล้องกับเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้น Dhammasiri (2025) เสนอทัศนะว่าเรื่องราวในชาดกรวมถึงพระเวสสันดรนั้นมีสถานะเป็นนิทานอุทานหรือเรื่องเล่าที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมและสะท้อนเป้าหมายทางวัฒนธรรม โดยมีได้มุ่งเน้นที่ความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ ทั้งนี้ยังได้จัดประเภทให้ชาดกอยู่ในกลุ่มเดียวกับ

นิทานอีสปในฐานะวรรณกรรมคำสอนของโลก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเพณีการเล่านิทานดังกล่าวถือเป็นกลไกที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังศีลธรรมมาอย่างยาวนาน ความขัดแย้งของตัวบทวรรณกรรมนำมาสู่การวิเคราะห์การประดิษฐ์สร้างเวสสันดรชาดกจากมหากาพย์รามายณะ เพื่อหาข้อสมมติฐานที่สมเหตุสมผลเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสนาพุทธต่อไป

การวิเคราะห์การประดิษฐ์สร้างชาดกจากมหากาพย์รามายณะ

วิธีวิเคราะห์การประดิษฐ์สร้างเวสสันดรชาดกจากมหากาพย์รามายณะ ผู้ศึกษาได้ใช้กรอบทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ของฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า การแพร่กระจายวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่ง แพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ (Na Thalang, S., 2021) และใช้ทฤษฎีโครงสร้างตำนาน (Structural Study of Myth) ของ Lévi-Strauss, C. (1963) สำหรับการวิเคราะห์คู่ตรงข้ามและการแปลงรูป (Binary Opposition & Transformation) พิจารณาความขัดแย้งหลักของเรื่อง (เช่น ธรรมชาติ, วัฒนธรรม, การยึดติด, การสละ) เพื่อพิสูจน์สมมติฐานว่าเวสสันดรชาดกเป็นการประดิษฐ์สร้าง ที่เกิดจากการผกผันโครงสร้าง (Inversion) ของรามายณะ ในการนำเสนออุดมการณ์ทางพุทธศาสนาที่เหนือกว่าแนวคิดแบบพราหมณ์ฮินดูเพื่ออธิบายวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลจากรามายณะ และใช้กรอบทฤษฎีการรื้อสร้าง Derrida, J. (1978) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวบทวรรณกรรมเวสสันดรชาดกและมหากาพย์รามายณะ ดังนี้

1.วรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลจากมหากาพย์รามายณะ

จากการค้นคว้าชาดกในพระไตรปิฎกและอรรถกถาพบว่า มีวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากมหากาพย์รามายณะทางตรง 1 เรื่อง ได้แก่ ทสรถชาดก และทางอ้อม 1 เรื่อง ได้แก่ เวสสันดรชาดก

1.1 ทสรถชาดก ปรากฏใน พระไตรปิฎกเล่มที่ 27 (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 1 เนื้อเรื่องกล่าวถึง พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรามบัณฑิต พระโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าทสรถมหาราชผู้ครองกรุงพาราณสี รามบัณฑิต มีพระอนุชาทรงพระนามว่า ลักขณกุมาร และพระกนิษฐาทรงพระนามว่า สีดาเทวี ครั้งเมื่อพระมเหสีผู้เป็นรามบัณฑิตเสด็จทิวงคต พระเจ้าทสรถได้อภิเษกพระเทวีองค์ใหม่ขึ้นเป็นอัครมเหสี ต่อมาได้ให้ประสูติการพระโอรสผู้มีนามว่า ภารตกุมาร พระเจ้าทสรถทรงตีพระทัยเป็นอย่างยิ่งจึงตักปากรับคำพระมเหสีองค์ใหม่ว่าจะมอบทุกสิ่งทุกอย่างที่นางปรารถนา เมื่อภารตกุมารเจริญวัยขึ้นพระมเหสีจึงขอร้องราชสมบัติ ด้วยเกรงราชภัยจะเกิดขึ้นแก่พระโอรสและพระธิดาองค์โต จึงรับสั่งให้รามบัณฑิต ลักขณกุมาร และสีดาเทวี ไปอยู่ป่าเป็นเวลา 12 ปี เมื่อครบกำหนดแล้วจึงค่อยกลับมาทวงเสวยนครขึ้นครองราชย์

กาลล่วงไป 8 ปี พระเจ้าทสรถเสด็จสวรรคต ก่อนกำหนดพระภารตกุมาร พร้อมด้วยข้าราชการบริวาร เสนาอำมาตย์ เชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์เข้าป่า หมายทูลอภิเษกพระรามบัณฑิตเป็นกษัตริย์สืบราชบัลลังก์ รามบัณฑิตเมื่อทราบความประสงค์ของเหล่าเสนาแล้ว ทรงให้การปฏิเสธต่อราชบัลลังก์เพราะยังไม่ถึงกำหนด 12 ปีที่ได้ตั้งสัจจะไว้ พระภารตกุมารจึงได้ทูลขอลองพระบาท (รองเท้า) ของพระรามบัณฑิต พวกอำมาตย์นำรองเท้านั้นประดิษฐานบนราชบัลลังก์ เมื่อมีการตัดสินคดีความครั้งใดหากการพิพากษาไม่เป็นธรรม รองเท้านั้นก็จะกระทบกันเป็นสัญญาณเพื่อให้มีการทวนคดีใหม่ ประเพณีเช่นนี้จึงกำหนดกลับพระนคร เมื่อเวลาล่วงไป 12 ปี รามบัณฑิต ลักขณกุมาร และสีดาเทวี เสด็จกลับพระนคร ชาวเมืองได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ มีสีดาเทวีเป็นอัครมเหสี (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2017)

ผู้ศึกษาพบว่า ทสรถชาดกมีเกี่ยวเนื่องกับมหากาพย์รามายณะอย่างแยกไม่ออกทีเดียว โดยเฉพาะตัวบุคคล และเนื้อหาของวรรณกรรมทสรถชาดกมีความคล้ายคลึงกับพาลกัณฑ์ และอโยธยากัณฑ์ของรามายณะ ถึงแม้ว่าเนื้อหากาพย์รามายณะเรื่องส่วนใหญ่ของทสรถชาดกจะปรากฏในคัมภีร์ขึ้นอรรถกถา แต่ในพระไตรปิฎกกลับพบชื่อบุคคลครบถ้วน นามของตัวละคร

ที่ตรงกันนี้จึงไม่ใช่วัตถุที่เพิ่มขึ้นในภายหลัง หากแต่ได้รับการขยายความเนื้อเรื่องให้มีความสัมพันธ์กัน หากพิจารณาตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อาจตั้งข้อสมมติฐานได้ว่า ทสรถชาติได้รับอิทธิพลสืบเนื่องจากมหากาพย์รามายณะโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Rhys Davids, T.W. (1911) ที่กล่าวถึง เรื่องราวในชาดกจำนวนมากพิสูจน์เกือบแน่ชัดแล้วว่า เป็นนิทานพื้นบ้านที่มีมาก่อนสมัยพุทธกาล แล้วนำมาปรุงรสชาติแบบพุทธสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า การแพร่กระจายวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่ง แพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ (Na Thalang, S., 2021) ด้วยความเห็นทั้งหมดจึงสรุปได้ว่าทสรถชาติเป็นวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากมหากาพย์รามายณะทางตรง

1.2 เวสสันดรชาดก ปรากฏใน พระไตรปิฎกเล่มที่ 28 ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2 เนื้อเรื่องกล่าวถึง พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ทรงประสูติในวันที่พระราชบิดาทรงทำประทักษิณพระนคร และพระราชมารดา กำลังเสด็จชมร้านตลาด จึงทรงได้นามว่า เวสสันดร พระองค์ทรงพอพระทัยในการบริจาคทานโดยที่สุดแม้ร่างกายและชีวิตก็ทรงพอพระทัยที่จะบริจาคให้เป็นทานได้

เมื่อทรงเจริญวัยขึ้น พระเวสสันดรได้รับการอภิเษกครองราชสมบัตินี้แล้วได้บริจาคพญาช้างปัจจัยนาค ช้างเผือกคู่บารมีให้แก่พราหมณ์ 8 คนที่มาทูลขอ ทำให้ชาวเมืองโกรธแค้นจึงรวมตัวกันขับไล่ให้ไปอยู่ที่เขาวงกต แต่ก่อนที่จะเสด็จไปก็ทรงบริจาคสัตตสทกมหาทาน แม้ในขณะที่กำลังเสด็จออกจากพระนครก็มีผู้มาขอราชรถพร้อมทั้งม้าทรงพระองค์ก็ทรงบริจาคให้เป็นทานอีก

พระเวสสันดรทรงพาพระนางมัทรี พระโอรส และพระธิดา ดำเนินด้วยพระบาทผ่านเมืองเจตราชไปถือเพศเป็นฤๅษีอยู่ ณ บรมศาลาที่เขาวงกต เสวยผลหมากรากไม้เป็นอาหาร เวลาผ่านไป 7 เดือน พราหมณ์ขอทานชื่อชุกขได้เดินทางไปขอพระโอรสและพระธิดา คือ ชาลีและกัณหาเพื่อนำไปเป็นทาสรับใช้ พระโพธิสัตว์ทรงพระราชทานให้แก่พราหมณ์ วันรุ่งขึ้นพระอินทร์แปลงเพศเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรีพระองค์ก็พระราชทานให้อีก เกิดเหตุอัศจรรย์แผ่นดินไหว พระอินทร์เมื่อรับนางมัทรีแล้วก็ทูลถวายนางคืนแก่พระองค์ พร้อมด้วยประสาธพรทิพย์ 8 ประการดังนี้ 1) ขอให้พระบิดามารับพระองค์กลับพระนครดั้งเดิม 2) ขอให้ปล่อยนักรโทษประหาร 3) ขอให้ได้อนุเคราะห์คนยากจน 4) ขออย่าให้ประพฤติดินในสตรีอื่น 5) ให้พระโอรสมีอายุยืน 6) ขอให้ฝนแก้ว 7) ประการตกลงในเมืองสี่ปี 7) ขอให้สมบัติในท้องพระคลังอย่ารู้หมดสิ้น 8) เมื่อทิวงคตแล้ว ขอให้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

พราหมณ์ชุกขพา 2 कुमार เดินทางไปถึงเมืองเชตุร พระเจ้าสุญชัยทรงเห็นเข้า จึงโปรดให้นำพระราชทรัพย์มาไถ่พระราชชนดดาทั้ง 2 ไว้ ต่อมาได้ให้พระราชชนดดาทางไปรับพระเวสสันดรกลับพระนคร เมื่อพระเวสสันดรเสด็จกลับมาถึงพระนคร ฝนแก้ว 7 ประการได้ตกลงมาทั่วพระนคร พระองค์ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ทรงบริจาคมหาทานและรักษาอุโบสถศีลตลอดพระชนมายุ หลังจากสวรรคตแล้วจึงไปสู่สวรรค์ชั้นดุสิต (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้ศึกษาพบว่าเวสสันดรชาดก มีชื่อบุคคล และสถานที่แตกต่างไปจากรamayณะอย่างสิ้นเชิง แต่กลับพบเนื้อหาบางส่วนกล่าวอ้างถึงตัวบุคคลจากรamayณะ ดังความปรากฏในมัทรีกัณฑ์ กล่าวถึง พระนางมัทรีเมื่อทรงเจอพญาเนื้อทั้ง 3 ขณะเสด็จกลับมาจากการแสวงหาอาหารในตอนเย็น ได้ อ้อนวอนต่อพญาเนื้อ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ใจความว่า

“ข้าพเจ้าเป็นภรรยาของพระราชบุตรผู้มีสิริ ผู้ถูกขับไล่จากกรุงสี่ปี และข้าพเจ้ามิได้ดูหมิ่นพระสวามีพระองค์นั้นเลย เหมือนดังนางสีดาคอยประพฤติดามพระราม ขอท่านทั้งหลายจงหลีกเลี่ยงให้ดิ้นแล้วกลับไปเยี่ยมลูกน้อยของท่านในเวลาออกหาอาหารในตอนเย็น ส่วนดิฉันก็จะกลับไปเยี่ยมลูกน้อยทั้ง 2 คือพระชาลีและพระกัณหาชินา”

ความดังกล่าวนี้นี้ไม่เฉพาะว่าชื่อตัวบุคคลเท่านั้น หากแต่สถานะภาพของตัวบุคคลระหว่างสองวรรณกรรมยังมีฐานะทัดเทียมกัน กล่าวคือ ทรงเป็นเชื้อกษัตริย์ที่ถูกเนรเทศให้ไปอยู่ในป่า ผู้เป็นภริยาปรนนิบัติ ประพฤติเพศเป็นนักรบวช เช่นเดียวกับ Radhakrishnan (as cited in Na Rangsi, S., 2002) กล่าวว่า พัฒนาการของปรัชญาอินเดียยุคมหากาพย์ (Epic Period) มีมหากาพย์สำคัญเกิดขึ้น 2 เรื่อง คือ มหากาพย์รามายณะ และมหากาพย์มหาภารตะ และให้ทรงสนะเพิ่มเติมว่าเป็นยุคที่พระพุทธศาสนา และศาสนาเชนรุ่งโรจน์ เป็นคู่แข่งที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์ ยุคนี้อยู่ในช่วงระหว่าง 600 ปีก่อนคริสตศักราชคริสตศักราช 200 หรือประมาณ 100 ปีก่อนพุทธกาลถึงราว พ.ศ. 700 Rhys Davids, T. W. (1911) ได้เขียนถึงชาดกเรื่องเก่าแก่ที่สุด พบว่าไม่มีเรื่องใดเลยที่เป็นเรื่องพุทธโดยเฉพาะ แต่ถูกดัดแปลงให้เข้ากับจริยธรรมแบบพุทธ กระทั่งศีลธรรมที่สั่งสอนก็เป็นแบบอินเดีย อาจกล่าวได้ว่าเวสสันดรชาดกเป็นชาดกที่มีลักษณะทั่วไปที่กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ หากแต่ไม่มีวรรณกรรมใดได้รับการเชิดชูให้ยิ่งใหญ่ทัดเทียมไปกว่าเวสสันดรชาดก ทั้งที่ทานบารมี เป็นบุญกิริยาเบื้องต้น มีผลน้อยกว่าการทำบุญด้วยวิธีอื่น วรรณกรรมเรื่องพระมาลัย (Chumphon, P., 1975) กล่าวถึงพระมาลัยผู้มีฤทธิ์สามศรียาธิเทพบุตรว่า ในศาสนาพระศรีอารียนี้ผู้คนประพฤติเช่นไรถึงจะได้เกิดร่วมศาสนาของพระองค์ ศรีอารียเทพบุตรกล่าวว่า ต้องเป็นบุคคลผู้ฟังเวสสันดรชาดกครบ 1000 พระคาถาภายในวันและคืนหนึ่งเท่านั้น ตำนานมูลศาสนา (Fine Arts Department, 1975) และจารึกหลักที่ 3 จารึกนครชุมด้านที่ 1 บรรทัดที่ 31 – 54 (Subcommittee on the Consideration of Inscriptions Concerning Thai History, 2005) ได้กล่าวถึงปริยัติอันตรธาน (ความเสื่อมไปของความรู้หรือพระไตรปิฎก) ไว้ว่า ความเสื่อมของคัมภีร์จะเริ่มจากพระอภิธรรมปิฎก ลำดับจากมหาปิฎกฐาน พระสุตตันตปิฎก ลำดับจากขุททกนิกาย เวสสันดรชาดก จึงเป็นเหตุว่าทำไมชาวพุทธจึงนิยมจัดเทศน์มหาชาติขึ้น มากกว่าการพูดถึงพุทธประวัติ เพราะเกรงศาสนาจะเสื่อมหายไป เช่นเดียวกับมหากาพย์รามายณะที่จะต้องมีการจัดเทศนาในทุกปี โดยพราหมณ์ (Roundfinger Channel, 2022) และพบว่าวรรณกรรมทั้งสองมีตัวบทที่คล้ายคลึงกัน เป็นไปได้ที่เวสสันดรจะได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากวรรณกรรมแห่งยุคอย่างรามายณะสอดคล้องตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas)

การศึกษาวรรณกรรมพุทธศาสนาเรื่องเวสสันดรชาดกผ่านแว่นขยายทางมานุษยวิทยา โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ทฤษฎีโครงสร้างตำนาน (Structural Study of Myth) ของโคลด เลวี-สโตรสส์ (Claude Lévi-Strauss) ร่วมกับกรอบแนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการรื้อสร้าง ทำให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบทวรรณกรรม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเวสสันดรชาดกมิได้เป็นเพียงเรื่องเล่าทางจริยธรรมที่ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่มีปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้างกับมหากาพย์รามายณะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในลักษณะของการรับอิทธิพลและการสร้างคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) เพื่อสถาปนาชุดความจริงทางศาสนาใหม่ขึ้นมา

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทพบว่ามีกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมตามทฤษฎีของฟรานซ์ โบแอส ดังที่ไสวัตรี ณ กลาง (Na Thalang, S., 2021) ได้อธิบายกระบวนการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ข้อมูลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าชาดกในพระไตรปิฎกได้รับอิทธิพลจากรามายณะทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงปรากฏในทศรถชาดกซึ่งมีตัวละครสอดคล้องกับรามายณะ ส่วนทางอ้อมปรากฏในเวสสันดรชาดก ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนชื่อตัวละครและสถานที่ แต่โครงสร้างเรื่องเล่ายังคงร่องรอยความเชื่อมโยงไว้อย่างมีนัยสำคัญ หลักฐานเชิงประจักษ์ปรากฏในมัทรีกัณฑ์ของพระไตรปิฎก เล่มที่ 28 (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ที่พระนางมัทรีได้กล่าวอ้างถึงนางสีดาและพระราม อันเป็นการแสดงสัมพันธ์ (Intertextuality) ที่ยืนยันว่าผู้ประพันธ์หรือสังคมนาในยุคนั้นรับรู้ถึงการดำรงอยู่ของเรื่องราวในรามายณะ และจงใจนำมาใช้เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบความภักดีของสตรี ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของริส เดวิดส์ (Rhys Davids, T. W., 1911) ที่เสนอว่าชาดกจำนวนมากคือนิทานพื้นบ้านที่มีมาก่อนสมัยพุทธกาลแล้วถูกนำมาปรุงแต่งรสชาติแบบพุทธในภายหลัง

เมื่อพิจารณาผ่านกรอบทฤษฎีโครงสร้างตำนานของเลวี-สโตรส จะพบการทำงานของระบบคู่ตรงข้ามที่ชัดเจนในการสร้างเวสสันดรชาดก โดยเป็นการนำโครงสร้างเรื่องเล่าของรามายณะมาทำการรื้อสร้าง (Deconstruction) ตามแนวคิดของฌาร์ค แดร์ริดา (Derrida, J., 1978) เพื่อลดทอน สร้างใหม่ และรื้อทำลายความหมายเดิม ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวบทวรรณกรรมทั้ง 9 ด้าน แสดงให้เห็นการผกผันเชิงโครงสร้างที่น่าสนใจ กล่าวคือในขณะที่รามายณะดำเนินเรื่องด้วยสงครามและความรุนแรงเพื่อแย่งชิงนางสีดาคืน เวสสันดรชาดกกลับดำเนินเรื่องด้วยการบริจาคทานและการสละนางมัทรีเพื่อเอาชนะกิเลสภายในใจตนเอง นี่คือการสร้างคู่ตรงข้ามระหว่าง สงครามภายนอก กับ สงครามภายใน หรือ การยึดครอง กับ การปล่อยวาง นอกจากนี้ตัวละครเอกอย่างพระรามและพระเวสสันดรต่างก็มีสถานภาพเป็นกษัตริย์ผู้ถูกเนรเทศและต้องพลัดพรากจากคู่ครองเช่นเดียวกัน แต่มีเป้าหมายปลายทางที่แตกต่างกัน โดยพระรามมุ่งสู่การปราบอธรรมและโมกษะหรือการอยู่ร่วมกับพระเจ้า ในขณะที่พระเวสสันดรมุ่งสู่โพธิญาณและการนิพพาน ตามทัศนะของ Promta, S., (2025) ที่มองว่าเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรมทางศาสนาที่ถูกแต่งขึ้นเพื่ออธิบายเหตุผลของการตรัสรู้ตามหลักกรรมและการบำเพ็ญบุญมี Collins, S. (1982) เสนอทัศนะว่าพระเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรมที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะเรื่องเล่าเชิงจินตนาการ เพื่อทำหน้าที่อธิบายหลักธรรมเรื่องอนัตตาและการสละตัวตน โดยมีใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เชิงประจักษ์ตามกรอบคิดแบบตะวันตก กระนั้นในบริบทของพุทธศาสนาเถรวาทตามจารีต เรื่องราวดังกล่าวกลับถือเป็นความจริงทางชีวประวัติของพระพุทธเจ้า ในส่วนของการวิเคราะห์วิพากษ์ความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์นั้น Collins ได้อ้างถึงทัศนะของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในช่วงการปฏิรูปศาสนา ซึ่งทรงมองว่าชาดกเป็นเพียงนิทานเปรียบเทียบมากกว่าจะเป็นเรื่องจริงทางประวัติศาสตร์ อันสะท้อนให้เห็นถึงรอยต่อของการเปลี่ยนผ่านทางความคิดไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ ดังจะได้วิเคราะห์เปรียบเทียบในลำดับต่อไป

2.วิเคราะห์เปรียบเทียบตัวบทวรรณกรรมเวสสันดรชาดกและมหากาพย์รามายณะ

กระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบวรรณกรรมเวสสันดรชาดกและมหากาพย์รามายณะ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีวิทยาตามทฤษฎีรื้อสร้างของฌาร์ค แดร์ริดา (Jacques Derrida) คือการวิเคราะห์การทำงานของตัวบทคู่ตรงข้าม (binary opposition) ในโครงสร้างลึกของความคิดและวัฒนธรรม การถอดรื้อตัวบท (Text) ชุดความคิดที่มีอยู่ ให้เห็นถึงตัวบทชุดความคิดที่ถูกกลบฝัง หรือถูกกดทับไว้ เป็นช่องว่างทุกสิ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ตามสถานการณ์บนพื้นที่และเวลาของตัวบทนั้น ๆ เพื่อทำการรื้อสร้างวาทกรรมในชุดความคิดเดิม ๆ ที่มีอยู่ โดยมีวิธีการ 3 ชั้น 1) การลดทอน (Reduction) 2) การสร้างใหม่ (Construction) 3) การรื้อทำลาย (Destruction) ซึ่งแนวคิดนี้สามารถจำแนกอธิบายปรากฏการณ์ของตัวบทวรรณกรรมเวสสันดรชาดกและรามายณะได้ดังนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์เปรียบเทียบวรรณกรรมเวสสันดรชาดกและมหากาพย์รามายณะตามทฤษฎีรื้อสร้าง

ตัวบทวรรณกรรม (Destruction)	รามายณะ (Reduction)	เวสสันดรชาดก (Construction)
การดำเนินเรื่อง	- การใช้สงคราม ความรุนแรง (ชนะด้วยกำลัง)	- การทำทาน (ชนะกิเลสของตน)
คติเทพเจ้า	พระอิศวร เทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู <u>หน้าที่</u> - เป็นต้นเรื่องประทานพรให้ฝ่ายอสูร - มอบหน้าที่แก่พระนารายณ์อวตาร ลงไปปราบมาร	พระอินทร์ เทวดาผู้ให้การอุปถัมภ์ศาสนา <u>หน้าที่</u> - เป็นต้นเรื่องประทานพรแก่พระนางผุสดี - ประทานพรแก่พระเวสสันดร

ตัวบทวรรณกรรม (Destruction)	รามายณะ (Reduction)	เวสสันดรชาดก (Construction)
ตัวละครเอก	พระราม สถานะภาพ : วรรณะกษัตริย์ บทบาทหลัก : ปราบราวณาสูร บทบาทที่โดดเด่น : การชิงตัวนางสีดา	พระเวสสันดร สถานะภาพ : วรรณะกษัตริย์ บทบาทหลัก : บำเพ็ญทานบารมี บทบาทที่โดดเด่น : การทานบุตรภริยา
ตัวละครรอง	นางสีดา สถานะภาพ : พระมเหสีของพระราม บทบาทหลัก : ความรักดีปรนนิบัติต่อพระราม พระลักษมณ์ สถานะภาพ : พระอนุชาของพระราม บทบาทหลัก : ความรักดี ปรนนิบัติต่อพระราม ทำตามกระแสรับสั่ง ราวณะ (ทศกัณฐ์) สถานะภาพ : รากษส เจ้านครลงกา บทบาทหลัก : ลักพาตัวนางสีดาตามคำส่านักขา, ทำสงครามระหว่างพระราม	พระนางมัทรี สถานะภาพ : พระมเหสีของพระเวสสันดร บทบาทหลัก : ความรักดีปรนนิบัติต่อพระเวสสันดร กัณหา ชาลี สถานะภาพ : พระโอรสของพระเวสสันดร บทบาทหลัก : ความรักดี อยู่ในโอวาทของพระเวสสันดร ชูชก สถานะภาพ : พร้าหมณ์ตักยาค บทบาทหลัก : พูลขอบุตรพระเวสสันดรไปเป็นทาสรับใช้ ตามคำขอภริยา
เหตุการณ์สำคัญ	- การถือกำเนิดของพระรามจากภาคอวตารของพระนารายณ์ - การถูกเนรเทศจากเมือง 14 ปี โดยอุบายของพระนางไภยเกยี - การพลัดพรากพระราม ของนางสีดาจากการลักพาตัวของราวณะ - การทำสงครามระหว่างพระรามและราวณะเพื่อชิงตัวนางสีดา - พระรามเสด็จกลับไปครองนคร	- การถือกำเนิดของพระมารดาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ การกำเนิดของพระเวสสันดรจากสวรรค์ชั้นดุสิต - การถูกเนรเทศจากเมือง โดยชาวเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับการบริจาคช้างเผือก - การบริจาคบุตรแก่พร้าหมณ์ชูชก และมอบพระนางมัทรีแก่พร้าหมณ์ (พระอินแปลง) - เมื่อพระอินทร์รับนางมัทรีแล้ว ถวายนางคืนแก่พระเวสสันดร และประทานพร - พระเวสสันดรเสด็จกลับไปครองนคร
ลักษณะคำประพันธ์	ฉันทภาษาสันสกฤต 24,000 โศลก แบ่งเนื้อหาเป็น 7 กัณฑ์	ฉันทปรัญยาวีตร 1,000 คาถา แบ่งเนื้อหาเป็น 13 กัณฑ์
ความเป็นมา	ประมาณ 100 ปี ก่อนพุทธกาลถึงราว พ.ศ. 700	สมัยพุทธกาล
พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม	- การภาวนาถึงพระนาม (รามนาม) - การเทศน์โดยพร้าหมณ์ - การละเล่นต่างๆ เช่น โขน ละคร	- การเทศน์โดยพระสงฆ์ (มีทำนองเทศน์ที่พิสดารกว่าการเทศน์อื่น ๆ) - ปัจจุบันมีการละเล่น บทละคร
คติความเชื่อ	- การอวตารลงมาปราบยุคเข็ญ (อธรรม)	- การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์

ตัวทวารณกรรม (Destruction)	รามายณะ (Reduction)	เวสสันดรชาดก (Construction)
	<ul style="list-style-type: none"> - เทวราชา - การได้อยู่ร่วมกับพระผู้เป็นเจ้าของ - เป้าหมายสูงสุดของศาสนา โมกษะ - เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง 	<ul style="list-style-type: none"> - ธรรมราชา - การได้ไปร่วมศาสนาพระศรีอาริย์ - เป้าหมายสูงสุดของศาสนา นิพพาน - เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง

จากตารางที่ 1 สามารถวิเคราะห์ได้ว่า

1. การดำเนินเรื่อง การดำเนินเรื่องของวรรณกรรมทั้งสองมีความต่างกันโดยสิ้นเชิง รามายณะเน้นการรบบพุ่งทำสงครามระหว่างอสูรเพื่อแสดงความเหนือกว่าของฝ่ายเทวดา ส่วนพระเวสสันดรชาดกเน้นการบำเพ็ญทานบารมี กำจัดอาสวกิเลสภายในของตนเป็นที่ตั้งหรืออาจกล่าวอีกนัยได้ว่าพระเวสสันดรทำสงครามภายใน คือกิเลสของพระองค์เอง ดังพุทธภาษิตที่ว่า พึงชนะผู้ตระหนี่ด้วยการให้

2. คติเทพเจ้า พบว่าถึงแม้วรรณกรรมทั้งสองจะกำหนดเทพเจ้าสูงสุดไว้ต่างกัน หากแต่พระอิศวรและพระอินทร์กลับทำหน้าที่หลักคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ พระอิศวรเป็นมหาเทพผู้ประทานพรแก่อสูร และอำนาจพรแก่พระราม ส่วนพระอินทร์เป็นเทวราชผู้ประทานพรแก่พระนางผุสดี อำนาจการสนับสนุนสร้างบารมีของพระเวสสันดร จัดหาอาศรมให้ แปลงกายเป็นพระพรหมณ์เพื่อทูลขออนางมัทรี และมากกว่านั้นทรงประทานพร 8 ประการแก่พระโศภิตี พบว่า พรข้อที่ 8 พระองค์ทรงขอว่า “เมื่อพ้นจากอภัพนี้ไปขอให้หม่อมฉันไปสู่สวรรค์ อันเป็นการไปพิเศษ ครั้นจตุจากภพนั้นแล้ว ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก นี่เป็นพรประการ” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) พรข้อสุดท้ายของพรไม่ได้ปรารถนาที่จะเกิดเป็นพระพุทธรูป หากแต่ขอเป็นชาติสุดท้าย หรืออาจตีความได้อีกนัยว่าเป็นพระโศภิตีชาติสุดท้าย หากแต่ คำขอดังกล่าวขัดต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นกรรมวาจา ซึ่งสอนให้คนหวังผลสำเร็จจากการลงมือทำด้วยความเพียรพยายามตามเหตุตามผล มากกว่าการมัวหวังผลจากการอ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจดลบันดาล (Somdet Phra Buddhaghosacariya, 2018) บทบาทของพระอินทร์และท่าทีของพระเวสสันดรข้างต้นจึงมีความคลาดเคลื่อนต่อลักษณะของแก่นพุทธธรรม

3. ตัวละครเอก พบว่าบุคคลทั้งสองฝ่ายถือกำเนิดในวรรณะกษัตริย์ หากแต่พระรามมีบทบาทในการลงมาปราบราวณาสูร (ทศกัณฐ์) ผ่านบทบาทรองคือราวณาสูรลักพาตัวนางสีดาไปเป็นเหตุให้พระองค์ต้องประกาศสงครามเพื่อชิงตัวนางสีดาคืน ฝ่ายพระเวสสันดรมีบทบาทหลักในการบำเพ็ญทานบารมี ทรงบำเพ็ญมหาทานอันยิ่งใหญ่ รวมทั้งการทำทานบุตรและภรรยาของตน จากการวิเคราะห์ทบทวนพบตัวแปรสำคัญของวรรณกรรมทั้งสองเรื่องคือ ภรรยาและบุตร ทำให้วรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีเนื้อสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ พระรามเป็นอวตารที่ลงมาปราบราวณาสูรก็จริง แต่อาศัยเหตุการณ์ลักพาตัวนางสีดาจึงประกาศสงครามเป็นไปได้อีก ถ้าราวณะทำตามคำกล่าวของพิเภกคืนนางสีดาให้แก่พระราม ก็อาจไม่มีเหตุรบพุ่งกัน พระเวสสันดรทำทานมาตลอดหากแต่เหลือการทำบุตรและภริยาทาน การบำเพ็ญบารมีจึงจะสำเร็จได้ ชุขกผู้เป็นฝ่ายอธรรมจึงทูลขอบุตรพระองค์ และพระอินทร์ทูลขออนางมัทรีเป็นเหตุให้ท่านสำเร็จตามประสงค์

4. ตัวละครรอง พบว่าตัวละครรองของทั้งสองวรรณกรรม มีลักษณะร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญ ฝ่ายรามายณะ พระลักษมณ์ผู้เป็นน้อง และนางสีดาผู้เป็นภริยา ต่างมีความภักดีและคอยปรนนิบัติพระรามเป็นอย่างดี เช่นเดียวกับพระนางมัทรี ชาลี กัณหา ต่างอยู่ในโอวาทและคอยปรนนิบัติพระเวสสันดรทุกประการ ดังปรากฏในกฤตกาว่า เมื่อพระกฤษณะทั้งสองวังหนีพรหมหน้ลงสระน้ำ พระองค์ทรงตรัสแก่พระกฤษณะว่า “จงช่วยกันบำเพ็ญบารมีของพ่อให้เต็มเถิดจงช่วยกันโสรจสรงหทัยของพ่อ

ให้เยื่อเย็นเกิด จงเชื่อฟังคำของพ่อเกิด” เป็นเหตุให้สองกุมารขึ้นจากสระน้ำบำเพ็ญทานตามพระบิดา เช่นเดียวกับพระนางมัทรีที่เต็มใจบำเพ็ญทานร่วมกับพระสวามี

5. เหตุการณ์สำคัญ พบว่ามีการดำเนินเรื่องที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ การถือกำเนิดของของตัวละครเอกผู้มากด้วยบุญญาธิการจากการอวตารหรือสรวงสวรรค์ที่พระโพธิสัตว์สถิตอยู่, การถูกเนรเทศจากเมือง ซึ่งเป็นการย้ายพระบารมีของตัวละครเอกว่า รัฐจะขาดธรรมราชาไปไม่ได้ เพราะสุดท้ายแล้วต้องกลับไปเชิญมาครองนคร, การพลัดพรากจากครอบครัว พระรามพลัดพรากจากนางสีดา พระเวสสันดรจากจากบุตร ภริยา แต่ปลายทางของเงื่อนไขการพลัดพรากคือพระรามสามารถปราบราวณาสูร และพระเวสสันดรสามารถบำเพ็ญบารมีเต็มบริบูรณ์ สิ้นสุดภารกิจ, การทำสงครามพระรามและราวณะทำสงคราม เพื่อชิงตัวนางสีดา สะท้อนเรื่องธรรมะชนะอธรรม ฝ่ายพระเวสสันดรทำสงครามภายในใจของตน ดังคำกล่าวที่ว่า กัณหา ขาลี มัทรีจะไม่เป็นที่รักของเราอีกหาไม่ แต่พระโพธิญาณยอมเป็นที่รักยิ่งกว่า เพราะปลายทางของโพธิญาณคือการกำจัดอาสวกิเลส และช่วยเหลือหมู่มนุษย์ และเหตุการณ์สุดท้ายทั้งสองฝ่ายเสด็จกลับไปครองนครดั้งเดิม

6. ลักษณะคำประพันธ์ พบว่าวรรณกรรมทั้งสองถูกประพันธ์ฉันทลักษณ์เป็นโคลง/คาถา แบ่งเป็นกัณฑ์ ๆ แต่ละกัณฑ์มีเนื้อหากลึง เรียงร้อยจากกัณฑ์หนึ่งถึงกัณฑ์หนึ่งอย่างเป็นระบบ สันนิษฐานว่าการรจนาเป็นบทประพันธ์ประเภทฉันทนิพนธ์เหมาะแก่การสวดสวดตาย คล้ายบทสวดมนต์ในทางศาสนา มีทำนองสรภัญญะเป็นต้น ง่ายต่อการจดจำ และให้สุนทรียะแก่ผู้สวด

7. ความเป็นมา พบว่าปีที่รจนาของรามายณะไม่ปรากฏหลักฐานยืนยันชัดเจนนักแต่อาจอนุมานตามศ.ดร.ราช กฤษณ์ว่า ยุคมหากาพย์เริ่มต้นก่อนพุทธกาล 100 ปี ถึง พ.ศ. 700 อีกทั้งรามายณะยังมีเนื้อหาที่ต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ เช่น อินเดียใต้ เรียก รามาวตาร ประเทศไทย เรียก รามเกียรติ ประเศลาว เรียก พระลัก พระราม ในล้านนา เรียก พรหมจักร ในเชียงตุงเรียก ลังกาสิบโท เป็นต้น เช่นกันกับพระเวสสันดร เบื้องต้นอาจอนุมานได้ว่าเกิดในสมัยพุทธกาล แต่เนื้อหาของวรรณกรรมถูกขยายความเพิ่มเติมจากบริบท และแปลเป็นภาษาพื้นเพื่อให้เข้าถึงสุนทรียะของชาดก (King Chulalongkorn, 1904)

8. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม พบว่าวรรณกรรมทั้งสองมีการพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ มีการเทศนาโดยพราหมณ์/พระสงฆ์ รามายณะมีการละเล่นผ่านละคร โขน ในประเทศต่าง ๆ ฝ่ายพระเวสสันดร ปรากฏมีพระสงฆ์เทศนาโดยสมมติบทบาทการเทศนา และปรากฏมีท่วงทำนองของการเทศน์ที่วิจิตรพิสดารกว่าเทศนาอื่น ๆ มีการประดับตกแต่งสถานที่ เครื่องสักการะน้อยใหญ่ (Phrakhru Sutapattanodom, 2018)

9. คติความเชื่อ พบว่าถึงรามายณะและพระเวสสันดรจะปรากฏเฉพาะวรรณกรรมศาสนาที่ยังไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้น้ำหนักถึงความเป็นจริงมากนัก แต่สำหรับศาสนิกแล้ว วรรณกรรมดังกล่าวถูกยกให้เป็นอดีตวิเศษ หรือเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นจริงในกาลก่อน ส่วนชาดกนั้นถูกยกให้เป็นพระชาติของพระพุทธเจ้าที่ครั้งหนึ่งเคยบำเพ็ญบารมีในโลกนี้ ประเด็นปัญหานี้ชวนให้สงสัยว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่พระเวสสันดรจะมีตัวตนอยู่จริงในฐานะอดีตชาติของพระพุทธเจ้า คัมภีร์ไตรภูมิ (Fine Arts Department, 1972) ระบุว่าเทวดาชั้นดุสิตมีอายุราว 4,000 ปีทิพย์ หรือเท่ากับ 576,000,000 ปีของมนุษย์ จึงสามารถสรุปความได้ว่า เป็นไปไม่ได้ที่พระเวสสันดรจะอุบัติเป็นสิทธัตถโคตมพุทธเจ้า เพราะเนื้อหาของคัมภีร์ที่กล่าวถึงพระนางสีดาในมัทรีกัณฑ์ เป็นเรื่องยืนยันได้ว่า เหตุการณ์ในชาดกเรื่องนี้ย่อมเกิดขึ้นในระหว่าง 100 ปีก่อนพุทธซึ่งไม่สอดคล้องกับจำนวนปีในสวรรค์ที่พระเวสสันดรไปอุบัติเสวยผล

สอดคล้องกับแนวคิดของ ของ Reynolds, F. E., (1991) ซึ่งอ้างถึงแนวคิดของ Gombrich สามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะและเวสสันดรชาดกได้ดังนี้ ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมทั้งสองเรื่องปรากฏในลักษณะเรื่องเล่าคู่ขนานที่มีโครงสร้างการดำเนินเรื่องคล้ายคลึงกัน กล่าวคือตัวเอกทั้งพระรามและพระเวสสันดรต่างประสบเหตุการณ์การเนรเทศออกจากเมืองไปใช้ชีวิตในป่าพร้อมด้วยภรรยาผู้ซื่อสัตย์คือนางสีดาและพระนางมัทรีที่ยืนยันจะติดตามสามีไปเผชิญ

ความยากลำบาก รวมทั้งต้องประสบเหตุการณ์การพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รักเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามแม้วรรณกรรมทั้งสองจะมีจุดเริ่มต้นที่เหมือนกันแต่กลับนำเสนอค่านิยมและวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดย Gombrich (อ้างถึงใน Reynolds, F. E., 1991) เสนอว่าเวสสันดรชาดกอาจถูกมองว่าเป็นคำตอบในทางพุทธศาสนาที่ได้ตอบกับค่านิยมฮินดูในรามายณะ ซึ่งพระเวสสันดรเน้นการบำเพ็ญทานบารมีด้วยการเสียสละบุตรและภรรยาเพื่อละวางความยึดติดและมุ่งสู่วิถีญาณ ในขณะที่พระรามเน้นหน้าที่ของกษัตริย์และสามีที่ต้องทำสงครามแย่งชิงนางสีดากลับคืนมาเพื่อรักษาเกียรติยศ อีกทั้งจุดจบของภรรยายังสะท้อนความแตกต่างนี้เมื่อพระเวสสันดรได้รับพระนางมัทรีคืนในภายหลังแต่พระรามในบางฉบับกลับต้องขับไล่นางสีดาหรือให้นางลุยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์ตามกระแสสังคม

นอกจากนี้ Reynolds, F. E., (1991) ยังได้อธิบายถึงบริบทในสังคมไทยที่รับเอาเรื่องเล่าทั้งสองมาปรับใช้ในสถานะที่ต่างกัน โดยเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติถูกยกย่องให้เป็นเรื่องราวทางศาสนาสูงสุดเนื่องจากเป็นพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ส่วนรามเกียรติ์หรือรามายณะถูกจัดวางให้เป็นเรื่องทางโลกที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง การสงคราม และมหรสพเพื่อความบันเทิง แม้พระรามจะมีสถานะเป็นพระโพธิสัตว์ในบางบริบทแต่พระเวสสันดรถือเป็นแบบอย่างทางธรรมที่สูงส่งกว่าสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะกับเวสสันดรชาดกคือการเป็นเรื่องราวที่มีจุดร่วมทางโครงสร้างแต่มีจุดมุ่งหมายที่สวนทางกันระหว่างอุดมการณ์เรื่องหน้าที่ทางโลกกับการหลุดพ้นทางธรรม

สรุป

จากการศึกษาชาดกในพระไตรปิฎกและอรรถกถาพบว่า มีวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากมหากาพย์รามายณะทางตรง 1 เรื่องได้แก่ ทศรถชาดก และทางอ้อม 1 เรื่อง ได้แก่ เวสสันดรชาดก ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของริส เดวิดส์ (Rhys Davids, T. W., 1911) ที่กล่าวถึง เรื่องราวในชาดกจำนวนมากพิสูจน์เกือบแน่ชัดแล้วว่าเป็นนิทานพื้นบ้านที่มีมาก่อนสมัยพุทธกาล แล้วนำมาปรุงรสชาดกแบบพุทธสอดคล้องกับทฤษฎีแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า การแพร่กระจายวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่

กระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบวรรณกรรมเวสสันดรชาดกและมหากาพย์รามายณะ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีวิพากษ์ตามทฤษฎีรื้อสร้างของฌาคส์ แดร์ริดา (Jacques Derrida) (Derrida, J., 1978). ผลการวิเคราะห์พบว่า 1) การดำเนินเรื่องของวรรณกรรมทั้งสองมีความต่างกันโดยสิ้นเชิง รามายณะเน้นการรบพุ่งทำสงครามระหว่างอสูรเพื่อแสดงความเหนือกว่าของฝ่ายเทวดา ส่วนพระเวสสันดรชาดกเน้นการบำเพ็ญทานบารมี กำจัดอาสวกิเลสภายในของตนเป็นที่ตั้ง 2) คติเทพเจ้า พบว่าถึงแม้วรรณกรรมทั้งสองจะกำหนดเทพเจ้าสูงสุดไว้ต่างกัน หากแต่พระอิศวรและพระอินทร์กลับทำหน้าที่หลักคล้ายคลึงกัน กล่าวคือมีหน้าที่ประทานพรแก่ตัวละครหลัก 3) ตัวละครเอก พบว่าบุคคลทั้งสองฝ่ายถือกำเนิดในวาระกษัตริย์ หากแต่พระรามมีบทบาทในการลงมาปราบราวณาสูร (ทศกัณฐ์) ผ่านบทบาทรองคือราวณาสูรลักพาตัวนางสีดาไปเป็นเหตุให้พระองค์ต้องประกาศสงครามเพื่อชิงตัวนางสีดาคืน ฝ่ายพระเวสสันดรมีบทบาทหลักในการบำเพ็ญทานบารมี ทรงบำเพ็ญมหาทานอันยิ่งใหญ่ รวมทั้งการทำทานบุตรและภรรยาของตน 4) ตัวละครรอง พบว่าตัวละครรองของทั้งสองวรรณกรรม มีลักษณะร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญ ฝ่ายรามายณะ พระลักษมณ์ผู้เป็นน้อง และนางสีดาผู้เป็นภริยา ต่างมีความภักดีและคอยปรนนิบัติพระรามเป็นอย่างดี เช่นเดียวกับพระนางมัทรี ชาลี กัณหา ต่างอยู่ในโอวาทและคอยปรนนิบัติพระเวสสันดรทุกประการ 5) เหตุการณ์สำคัญ พบว่ามีการดำเนินเรื่องที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ การถือกำเนิดของของตัวละครเอกผู้มากด้วยบุญญาธิการจากการอวตารหรือสรวงสวรรค์ที่พระโพธิสัตว์สถิตอยู่, การถูกเนรเทศจากเมือง ซึ่งเป็นการย่ำพระบารมีของตัวละครเอกว่า รัฐจะขาดธรรมราชาไปไม่ได้ เพราะสุดท้ายแล้วต้องกลับไปเชิญมาครองนคร 6) ลักษณะคำประพันธ์ พบว่าวรรณกรรมทั้งสองถูกประพันธ์ฉันทลักษณ์เป็นโคลง/กาพย์ แบ่งเป็นกัณฑ์ ๆ แต่ละกัณฑ์มีเนื้อหาหลัก เรียงร้อยจากกัณฑ์หนึ่งถึงกัณฑ์หนึ่งอย่างเป็น

ระบบ สันนิษฐานว่าการรจนาเป็นบทประพันธ์ประเภทฉันท์ เหมาะแก่การสวดสาธยาย 7) ความเป็นมา ถือกำเนิดในยุคมหา
 ภาพยนตร์เริ่มต้นก่อนพุทธกาล 100 ปี ถึง พ.ศ. 700 8) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม พบว่าวรรณกรรมทั้งสองมีการ
 พิธีกรรมที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ มีการเทศนาโดยพราหมณ์/พระสงฆ์ 9) คติความเชื่อ พบว่า วรรณกรรมทั้งสองยึดโยงกับ
 จุดหมายของศาสนา กล่าวคือการได้อยู่ร่วมกับพระเจ้า (โมกษะ) หรือการเกิดร่วมศาสนาพระศรีอารียสวดคล้องกับความเห็น
 ของ Promta, S., (2025) อธิบายถึงความจำเป็นของวรรณกรรมเรื่องนี้ในเชิงระบบความคิดทางปรัชญาศาสนา โดยชี้ให้เห็นว่า
 เรื่องราวในจินตนาการของพระเวสสันดรทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงสำคัญที่อธิบายที่มาของการตรัสรู้ของเจ้าชายสิทธัตถะใน
 โลกความเป็นจริง ตามคติความเชื่อเรื่องกรรมและการบำเพ็ญบารมี การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
 ลอย ๆ โดยปราศจากเหตุปัจจัย แต่เป็นผลจากการสั่งสมบารมีในอดีตชาติ ดังนั้นแม้เวสสันดรชาดกจะเป็นเรื่องแต่ง แต่ก็เป็
 องค์กรประกอบที่ขาดไม่ได้ในการอธิบายความสมบูรณ์ของเส้นทางโพธิสัตว์

องค์ความรู้ใหม่

เป็นที่ทราบกันว่าพระไตรปิฎกมิได้ถูกเขียนขึ้นโดยพระพุทธเจ้า หากแต่เป็นสาวกภายหลังที่เพียรพยายามรวบรวมคำ
 สอนของพระองค์มาจัดหมวดหมู่จนเกิดคำถามว่าพระไตรปิฎกฉบับปัจจุบันนี้เป็นคำกล่าวของพระพุทธเจ้าทั้งหมดจริงหรือไม่
 บทความนี้เป็นเหมือนหลักกิโลแรกที่หาคำตอบนั้นด้วยกระบวนการวิเคราะห์ผ่านรหัสวัฒนธรรมที่ปรากฏในเวสสันดรชาดก ซึ่ง
 เป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุดตลอดมาจวบจนปัจจุบัน ภายใต้ทัศนวิจาร์ณจากบุคคลทุกระดับชั้นในสังคมจากเจ้าฟ้า
 ถึงมหาชน ทั้งเห็นด้วยคล้อยตาม และเห็นต่างตำหนิการบำเพ็ญบารมีของพระเวสสันดรที่เกินกว่าจะเข้าใจ ให้การยอมรับ
 การศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบสมมติฐานใหม่ที่คล้ายพนิษพระเวสสันดรออกจากวรรณกรรมประเภทชาดก เพราะไม่
 ปรากฏถ้อยคำใดในชาดกที่พระพุทธเจ้ากล่าวอ้างว่าทรงสวैयाชาติเป็นพระเวสสันดร (นอกเสียจากในชั้นนอรรถถา) อีกประการ
 หนึ่งข้อสมมติฐานที่กล่าวว่าชาดกเป็นวรรณกรรมประเภทอิติहाสะ เคยเกิดขึ้นจริงในหน้าประวัติศาสตร์ก็ถูกหักล้างไปด้วย
 เงื่อนไขของระยะเวลาที่ไม่อาจเป็นไปได้ตามที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ให้เห็นตามหลักพระพุทธศาสนาที่ยึดถือโดยจารีตทีเดียว สิ่ง
 เหลือเป็นปรากฏการอธิบายว่าพระเวสสันดรถูกสร้างขึ้นด้วยตัวบทวรรณกรรมคู่ตรงข้ามอย่างรามายณะ และอาจอนุมานได้อีก
 ว่าการที่พุทธเถรวาทยกเวสสันดรชาดกเป็นใหญ่กว่าชาดกทั้งปวง อาจเนื่องมาจากการขับสู้ทางวรรณกรรมระหว่างศาสนาที่
 พยายามยึดยุทธศาสนิกและพื้นที่ทางศาสนาในกาลสมัยนั้นมากกว่าการเป็นพระชาติหนึ่งของพระสิทธัตถโคตมดังสมอ้างไว้

เอกสารอ้างอิง

- Chumphon, P. (1975). *Wannakhadi wikhro [Literary analysis]*. Silpakorn University. (in Thai)
- Collins, S. (1982). *Selfless persons: Imagery and thought in Theravada Buddhism*. Cambridge University Press.
- Derrida, J. (1978). *Of grammatology* (G. C. Spivak, Trans.). Johns Hopkins University Press.
- Dhammasiri. (2025). *Jataka Tales and Moral Education: A Comparative Cultural Study of Buddhist Fables and Aesop's Fables*. GAS Publishers. URL: <https://gaspublishers.com/wp-content/uploads/2025/11/Jataka-Tales-and-Moral-Education-A-Comparative-Cultural-Study-of-Buddhist-Fables-and-Aesops-Fables.pdf>
- Fine Arts Department. (1972). *Traibhumikatha of King Lithai*. Bangkok : Bannakhan. (in Thai)

- Fine Arts Department. (1975). **Tamnan Munlasatsana [The legend of the origin of religion]**. Bangkok : Phra Chan Press. (in Thai)
- Jory, P. (2020). **Thrisadi kasat phothisat: Wessandon chadok nai prawattisat Thai [The Bodhisattva King theory: Vessantara Jataka in Thai history]** (T. Simcharoen, Trans.). Bangkok : Illumination Editions. (in Thai)
- King Chulalongkorn. (1904). **Phra ratchawichan wa duai nithan chadok [Royal critique on Jataka tales]**. In Nibat Chadok (Vol. 10). Bangkok : Committee for the Organization of the 50th Anniversary Celebrations of His Majesty's Accession to the Throne. (in Thai)
- King Chulalongkorn. (1973). **Phra ratchaphithi sip song duean [Royal ceremonies of the twelve months]**. Bangkok : Sinlapabannakhan. (in Thai)
- Lévi-Strauss, C. (1963). **Structural anthropology**. (C. Jacobson & B. G. Schoepf, Trans.). New York : Basic Books.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Phra Traipidok phasa Thai chabap Mahachulalongkornrajavidyalaya**. [Thai Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya edition]. Phra Nakhon Si Ayutthaya : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press. (in Thai)
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2017). **Atthakatha phasa Thai chabap Mahachulalongkornrajavidyalaya**. [Thai Commentaries, Mahachulalongkornrajavidyalaya edition]. Phra Nakhon Si Ayutthaya : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press. (in Thai)
- Muthukan, P. (1969). Khwam ching rueang Phra Wessandon [The truth about Vessantara]. **Duang Prathip**. 6(6) : Np. (in Thai)
- Na Rangsi, S. (2002). **Pratchaya India prawat lae latthi**. [Indian philosophy: History and doctrines]. Bangkok : Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Na Thalng, S. (2021). **Naeokhwamkhit lae thrisadi manutwitthaya**. [Anthropological thoughts & theory]. Bangkok : Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.
- Phrakhru Sutapattanodom. (2018). **Kan thetsana Mahachat nai Lanna**. [Mahachat preaching in Lanna]. Bangkok : Siriwattana Graphic. (in Thai)
- Prince Vajiranavarorasa. (1971). **Pramuan phraniphon Somdet Phra Mahasamanachao Krom Phraya Vajiranavarorasa: Phra ratchahatlekh-lai phra hat**. [Collected works of Prince Vajiranavarorasa: Royal letters and correspondence]. Bangkok : Mahamakut Buddhist University. (in Thai)
- Promta, S. (2025). Sueksa wikhro kan hai than khong Phra Wessandon chak mummong khong pratchaya atthiphawaniyom. [An analytical study of Vessantara's almsgiving from the perspective of existentialist philosophy]. **Journal of MCU Philosophy Review**. 8(1) : 234-256. (in Thai)

- Reynolds, F. E. (1991). **Ramayana, Rama Jataka, and Ramakien: A comparative study of Hindu and Buddhist traditions**. In P. Richman (Ed.), *Many Ramayanas: The diversity of a narrative tradition in South Asia* (pp. 50–74). California : University of California Press.
- Rhys Davids, T. W. (1911). **Buddhist India**. Retrieved 13 January 2026, from <https://archive.org/details/buddhistindia029349mbp>
- Roundfinger Channel. (2022, April 28). **Khui rueang Ramakian doi khon krian krian / Nio Klom dom roti kap Chan Tun Komkrit Uitekkheng**. [Talking about Ramakien by geeks / Roundfinger eating roti with Ajarn Tun Komkrit Uitekkheng] [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=vMCetmJA4WM&t=158s> (in Thai)
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). (2018). **Buddhadhamma chabap prapprung khaiyai**. [Buddhadhamma: Extended edition] (50th ed.). Bangkok : Phalitham. (in Thai)
- Subcommittee on the Consideration of Inscriptions Concerning Thai History. (2005). **Prachum charuek lak thi 4 charuek Sukhotai**. [Collection of inscriptions no. 4 Sukhothai inscriptions]. Bangkok : The Fine Arts Department. (in Thai)
- Thaweesak, S. (2012, July 25). Phra Wessandon lamoe sitti manutsayachon. (?) [Did Vessantara violate human rights (?)]. **Prachatai**. URL. <https://prachatai.com/journal/2012/07/41736> (in Thai)